

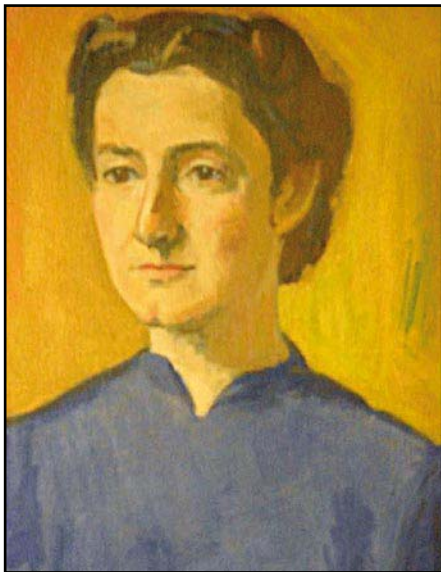
HISTORIA DOCET?

Het Centraal Register van

Door Nouk Ruitenberg, Mieke van Leeuwen-Canneman en Francine Hartman *

Het CRPA 'bestaat' in 2009 45 jaar. Reden voor een feestje? Wellicht, omdat in dit jubileumjaar de 'oprichting' van een digitaal CRPA in brede kring wordt bepleit. Nee, omdat het unieke gegevensbestand en het omvangrijke netwerk van het CRPA na de geleidelijke ontmanteling van deze instelling in de jaren '90 niet meer wordt bijgehouden. Daardoor is een groot deel van het gegevensbestand niet meer actueel.¹ In het onderstaande artikel blikken Nouk Ruitenberg, voormalig hoofd van het CRPA, en twee van haar toenmalige naaste medewerkers terug op het CRPA. Op basis hiervan formuleren zij aandachtspunten voor de gedachtevorming over nut en noodzaak van een nieuw CRPA.

Erkenning van het belang van particuliere archieven, waaronder in het bijzonder huis- en familiearchieven, als cultureel erfgoed en als bronnen voor historisch onderzoek, leidde in juli 1964 tot de oprichting van het Centraal Register van Familiearchieven (CRF). Initiatiefnemers waren het Koninklijk Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde 'De Nederlandsche Leeuw', het Centraal Bureau voor Genealogie en het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap. Het CRF werd uit oogpunt van continuïteit organisatorisch ondergebracht bij het toenmalige Algemeen Rijksarchief (ARA).² Chartermeester Engelen de Booy trad aan als hoofd van

Engelina Petronella de Booy (1918-2007), hoofd van het CRF/CRPA, 1964-1979. Geschilderd portret door Jan Wiegers, 1945. Particulier bezit (foto Kees Tummers).

het CRF. De taak van het bureau was het opsporen en registreren van historisch waardevolle particuliere archieven. De registratie betrof zowel archieven in particulier bezit/beheer, als particuliere archieven berustende bij archiefbeherende instellingen. Registratie van archieven in particulier bezit diende te geschieden op basis van vrijwilligheid; het betrof immers particulier eigendom.³

Het hoofd van het CRF oriënteerde zich voor de methodiek van de registratie op de Engelse zusterinstelling, het National Register of Archives (NRA), dat al sinds 1945 particuliere archieven registreert. Deze methodiek werd gevolgd. Zo stuurde het CRF periodiek enquêtes aan eigenaren van huis- en familiearchieven, met vragen over de inhoud, omvang, mate van toegankelijkheid en openbaarheid van deze archieven. Deze enquêtes resulteerden in vele verzoeken om advies over de ordening en bewaring. Aangezien het onmogelijk was om alle geënquêteerden te bezoeken, zette Engelen de Booy haar adviezen op papier.⁴ Geleidelijk aan bouwde zij een groot netwerk en groot vertrouwen op onder particuliere archiefgenaren.

Vebreding werkterrein

In de loop der tijd vonden steeds meer wetenschappelijk onderzoekers de weg naar het CRF. Zij konden in de databank zowel zoeken op naam van het desbetreffende archief als op onderwerp. Het CRF trad bemiddelend op als een onderzoeker een bezoek wilde brengen aan een particuliere archiefgenaar. Deze bezoeken deden eigenaren beseffen dat hun archieven de moeite waard waren. Soms maakten onderzoekers tijdens deze bezoeken (deel)overzichten van deze archieven, die zij aan het CRF opstuurden. Een vruchtbare interactie!

De registratie van familiearchieven hield vanaf het begin meer in dan de naam van het CRF deed vermoeden. Op grond van wat het CRF tegenkwam in overzichten van familiearchieven en in aanwinstlijsten van archiefbeherende instellingen, werden ook archivalia van bedrijven en

verenigingen die zich in deze familiearchieven bevonden, geregistreerd. Naast deze zogenoemde passieve registratie begon het CRF in 1977 met de actieve, systematische registratie van landelijke verenigingen en instellingen. In 1978

Loketkast, vervaardigd voor het archief van de familie Van Sasse van Ysselst. Particulier bezit (CRPA, coll.nr. 50; foto Leopold A.M. van Sasse van Ysselst).

werd Mieke van Leeuwen-Canneman als parttime medewerkster aangesteld voor de registratie van protestantse kerkelijke en semikerkelijke archieven. Bij de registratie werd vanaf het begin nauw samengewerkt met protestantse kerkelijke archiefcommissies.⁵ Ter ondersteuning van de archivering door de kerkgenootschappen zelf werden richtlijnen opgesteld.⁶ In verband met bovengenoemde verbreding van het werkterrein werd het CRF omgedoopt tot Centraal Register van Particuliere Archieven (CRPA). In deze naamswijziging lag de ambitie besloten daadwerkelijk alle categorieën particuliere archieven actief te kunnen registreren.⁷

Zelfstandig onderdeel

De centrale directie van de Rijksarchiefdienst (RAD) had evenwel in 1979 het voornemen om het CRPA op te heffen in verband met de uitgave van een reeks gedrukte archievenoverzichten. Daarbij werd voorbijgegaan aan de primaire registratie-, advies- en informatietaak van het CRPA op het gebied van archieven in particulier bezit/beheer. De zienswijze van de directie ontmoette dan ook verzet in het Convent van Rijksarchivarissen. Conform het advies van dit college werd het CRPA in 1980 een zelfstandig onderdeel van de Rijksarchiefdienst (RAD). Verder werd een

Particuliere Archieven (CRPA)

adviescommissie CRPA ingesteld, waarin alle belanghebbenden bij het CRPA waren vertegenwoordigd: de RAD, de LKGSA, categoriale instellingen, de KVAN, de kring van particuliere archief eigenaren en vertegenwoordigers van het wetenschappelijk onderzoek.

Na deze reorganisatie werd Nouk Ruitenberg in 1980, als opvolgster van Engelen de Booy, benoemd tot hoofd van

tal schriftelijke en telefonische verzoeken om inlichtingen. Verder werd ter uitvoering van de Wet persoonsregistratie (Wpr, 1989) in 1997 een reglement opgesteld voor de registratie van persoonsgegevens door het CRPA. Hierin werd de registratie en het ter beschikking stellen van gegevens aan derden door het ARA/CRPA vastgelegd.⁹ Al sinds de oprichting stuurde het CRPA tweemaal nieuwsbrieven

te een boze boer Koekkoek, leider van de Boerenpartij, in grote letters dwars door de tekst van het enquêteformulier heen: "Bemoei u met uw eigen zaken!!!". Soms leidde een reactie op een nieuwsbrief spontaan tot de vorming van een registratiewaardig egodocument: schrijver Simon Vinkenoog schreef het CRPA in 1994 een brief van twaalf kantjes.

Geleidelijke ontmanteling

Op 1 oktober 1994 verloor het CRPA zijn positie als zelfstandig onderdeel van de RAD; het bureau werd ingelijfd bij het ARA. Het hoofd CRPA en de adviescommissie CRPA hadden voordien tevergeefs pogingen ondernomen om de taak van

De CRPA-formatie in 1994, v.l.n.r.: Francine Hartman, Nouk Ruitenberg, Kees Tummers en Mieke van Leeuwen-Canneman (foto Eveline den Heijer).

het CRPA. In datzelfde jaar trad Francine Hartman op parttime basis toe tot het CRPA. Zij bemenste de studieruimte van het CRPA en verfiende de onderwerpsluiting door vervaardiging van een trefwoordenindex en thesaurus. Daarnaast adviseerde zij verenigingen en instellingen over het beheer van hun archieven.⁸ Gelet op het sterk groeiende gegevensbestand werd naast de vaste bezetting van 2,5 fte een beroep gedaan op vrijwilligers en student-assistenten. Daarnaast werkte het CRPA nauw samen met werkgroepen, die op uiteenlopende deelgebieden registratieactiviteiten wilden ontplooiën (bijvoorbeeld geschiedenis van de sport, psychologie, spoorwegen en vormgeving). Deze maakten daarbij graag gebruik van de registratiemethodiek van het CRPA.

Brugfunctie

In 1980 verhuisde het CRPA naar het ARA in Den Haag. Het aantal bezoekers en bezoeken vertoonde in de loop der jaren een stijgende lijn, evenals het aan-

aan de geregistreerde eigenaren van particuliere archieven en aan directies van archiefbeherende instellingen, om hen op de hoogte te houden van de ontwikkelingen en te vragen naar eventuele wijzigingen in de verblijfplaats en toegankelijkheid van de geregistreerde particuliere archieven. Daarnaast schreef het CRPA periodiek en fasegewijs nog niet geregistreerde particuliere archief eigenaren aan. Verder werden contacten met archief eigenaren/beheerders en onderzoekers onderhouden door het geven van lezingen, het schrijven van artikelen en het incidenteel organiseren van studiedagen. De brugfunctie van het CRPA manifesteerde zich ten slotte in bestemmingsadviezen, die het CRPA desgevraagd gaf aan particuliere archief eigenaren.

De reacties op de nieuwsbrieven waren zo nu en dan hilarisch. Zo ontving het CRPA eens een brief van de erfgenamen van een particuliere archief eigenaar met het bericht: "Hierbij delen wij u mee dat collectienummer 1336 is overleden." Soms ook schokkend: "Eindelijk is onze stamboom klaar, het archief hebben wij daarom vernietigd!" Een enkele keer was de reactie uitermate negatief. Zo kras-

Album amicorum van Cornelia Antonia Schorer (1829-1924), echtgenote van Pieter van den Brandeler (1816-1908), z.j. [vóór 1850]. Familiearchief van den Brandeler. Particulier bezit, vrl. inv.nr 181 (CRPA, coll.nr. 1369, een deel hiervan is via bemiddeling van het CRPA overgedragen aan het NA; foto Guarda Producties).

het CRPA wettelijk in de Archiefwet 1995 te laten verankeren.

De focus van het ARA was in de jaren '90 vooral gericht op het indammen van de stroom overheidsarchieven door de ontwikkeling van nieuwe selectiemethoden. Ten gevolge van deze prioriteitenstelling raakten particuliere archieven en daarmee de registratie van deze archieven

Lees verder op pagina 11 ►

Afbeelding van Sint-Nicolaas in het wapenboek van de broeders van de Sint-Nicolaï Broederschap (Gelders Archief, archief van deze broederschap, inv.nr. 95, fol. 1; foto Gelders Archief).

► Vervolg van pagina 9

steeds verder uit beeld. Karakteristiek in dit verband: het CRPA moest in de jaren '90 extern gelden werven voor de digitalisering van zijn databestand.

Archiefbeherende instellingen kozen destijds voor verschillende systemen voor de gedigitaliseerde invoer van hun bestanden. De door het CRPA bepleite standaardisatie kon zo niet worden gerealiseerd. Uiteindelijk is de digitalisering hierdoor en door de – vanwege de focus op overheidsarchieven bij het ARA – steeds verder teruggebrachte personeelsformatie van het CRPA mislukt.

In 1997 besloot de directie van het ARA tot een herbezinning op taken en functies van het CRPA. Resultaat: de registratie van het CRPA zou zich voortaan hoofdzakelijk moeten richten op archieven van personen en instellingen van (inter-) nationale betekenis. Registratie van het gehele veld zou gerealiseerd kunnen worden door digitale beschikbaarstelling van gegevens over particuliere archieven door het CRPA én archiefbeherende instellingen op internet, aldus een over het CRPA uitgebrachte discussienota.¹⁰ Tijdens een in maart 1998 gehouden discussiedag over deze nota bleek echter dat de geesten nog niet rijp waren voor samenwerking op dit gebied.

Tezelfdertijd werd het CRPA na een reorganisatie van het ARA onderdeel van een subgroep die zich met gegevensbeheer en acquisitie zou gaan bezighouden. De adviescommissie CRPA verzette zich hiertegen; acquisitie van archieven is immers iets wezenlijks anders is dan het acquireren van gegevens over archieven in particulier beheer. In september 1998 werd de registratie stopgezet. De adviescommissie CRPA legde daarop haar taak neer.

Anno 2009 bestaat het CRPA uit twee kasten met kaartenbakken met deels verouderde gegevens. Deze kasten zijn geplaatst in een ruimte achter de studiezaal van het Nationaal Archief (NA). De erbij behorende dossiers en inventarissen zijn gescheiden in het depot opgeborgen en via Archeion opvraagbaar. Aan de randvoorwaarden voor een effectieve registratie, continuïteit in registratie en daarmee verbonden advisering aan (en contacten met) archiefeigenaren en onderzoekers, wordt niet meer voldaan.

Hernieuwde belangstelling

In de jaren '90 van de vorige eeuw was de focus ten departemente en – zoals boven gemeld – bij het ARA vooral gericht op overheidsarchieven. Dit tijdstip is inmiddels gekeerd, zoals blijkt uit de in de laatste jaren uitgebrachte adviezen van de Raad voor Cultuur en uit het onder verantwoordelijkheid van het Nationaal Archief (NA) uitgebrachte rapport *Gewaardeerd Verleden*.¹¹ De adviezen van de Raad benadrukken het belang van particuliere archieven als onderdeel van het 'nationaal geheugen' en bepleiten in dit verband het weer ter hand nemen van de centrale registratie van particuliere archieven. In *Gewaardeerd Verleden* wordt dit eveneens voorgesteld en wel in het kader van een nieuwe methodiek voor een samenhangende waardering en selectie van het erfgoed, vervat in overheidsarchieven én particuliere archieven.

Laatstgenoemd rapport was voor het Platform Particuliere Archieven (PPA) aanleiding om de centrale registratie van particuliere archieven op de agenda te zetten. Het PPA is circa vijf jaar geleden opgericht met als doel bijeenkomsten te organiseren over onderwerpen die van belang zijn voor instellingen die particuliere archieven beheren. Het platform ressorteert onder Erfgoed Nederland. Tijdens de laatste bijeenkomst op 14 mei jongstleden waren de aanwezigen in grote meerderheid van mening dat een CRPA-nieuwe-stijl nuttig en nodig is. Daarom werd al gesproken en nadien ook per e-mail van gedachten gewisseld over de inhoudelijke en organisatorische opzet hiervan. De hernieuwde belangstelling voor particuliere archieven blijkt ook uit het initiatief dat de algemeen rijksar-

chivaris heeft genomen tot de oprichting van een projectgroep, die de plannen voor hervatting van de centrale registratie moet gaan concretiseren. Een nieuw CRPA past eveneens in de ambities van BRAIN en de KVAN, zoals geformuleerd in de recent gepresenteerde visie *Archiveren is vooruitzien* (juni 2009).

Aandachtspunten

De gedachtevorming over het nieuwe CRPA is in volle gang. Gelet op de geschiedenis van het 'oude' CRPA volgen hieronder tot slot vijf aandachtspunten:

- 1. Nut en noodzaak van een nieuw CRPA.** Allereerst moet natuurlijk de catechismusvraag worden gesteld. Waarom een nieuw CRPA, welke belanghebbenden zijn er bij de registratie, nu en in de toekomst? Verder uiteraard: welke kosten zijn verbonden aan een nieuw CRPA, en staan de kosten in verhouding tot het rendement?
- 2. Draagvlak en continuïteit.** Mocht de catechismusvraag positief worden beantwoord, dan komt concreteriseren in beeld. Er moet zowel vanuit financieel als vanuit effectief registratieoogpunt voldoende kritische massa, ofwel een breed draagvlak, zijn. Belangrijk is ook dat er verschillende in het archiefwezen prominente, institutionele 'probleemeigenaren' aantreden. Het waarborgen van continuïteit op basis van toereikende middelen voor de registratie bij het CRPA en bij de participerende archiefbeherende instellingen en registratiewerkgroepen is – zoals de terugblik leert – essentieel voor de effectiviteit en kwaliteit van de registratie. Registratie kan het beste blijven geschieden op basis van vrijwilligheid en opgebouwd vertrouwen. Wet- en regelgeving op dit gebied, het opleggen van verplichtingen aan archiefeigenaren, tast de handelingsvrijheid ten aanzien van particulier eigendom en daarmee de vertrouwensrelatie aan, met alle mogelijke contra-productieve effecten van dien. Wel zou er een subsidie- of belastingregeling kunnen komen voor archiefeigenaren – minus eigenaren van (middel)grote bedrijven en instellingen – die hun archieven laten registreren en die zo raadpleging willen faciliteren. Verder kan bij de toekomstige herziening van de Archiefwet 1995 de registratietaken als zodanig wettelijk worden vastgelegd. Zo kent het Belgische 'CRPA' ook een wettelijke inbedding.¹²

3. Bottom up beginnen. Een te hoog ambitieniveau kan het nieuwe CRPA in schoonheid doen sterven. Het is beter om allereerst bestaande registraties (onder andere Centraal Register van Vormgevingsarchieven (CRVA), Sportarchieven Databank, het te schonen CRPA-bestand) te bundelen. Op basis hiervan kunnen thematische lacunes worden geanalyseerd, waarvoor planmatig registratieactiviteiten kunnen worden ontwikkeld. De rol van registratiewerkgroepen is hierbij essentieel. Zij zijn nauw gelieerd aan de doelgroepen en hebben dikwijls nauwe banden met relevante onderzoeksdisciplines. Bij de registratie moeten ook particuliere archieven van Nederlandse herkomst die in het buitenland berusten, betrokken blijven. Qua registratiemethodiek lijkt het NRA de beste papieren te hebben. De opzet van het NRA is – in tegenstelling tot het Belgische 'CRPA' – simpel en pragmatisch en daardoor ook voor het aanleveren van gegevens door niet-archivarissen geschikt. Nader onderzoek naar bij digitale registratie gehanteerde standaards in binnen- en buitenland kon in dit bestek niet worden verricht.

Nieuwsbulletin van het CRPA, verschenen ter gelegenheid van het 30-jarig bestaan in 1994 (foto Guarda Producties).

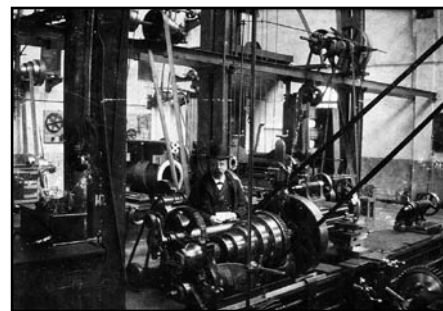
4. Registratie en acquisitie. Eigenaren van particuliere archieven, vooral van persoons- en familiearchieven, worden kopschuw als zij de indruk krijgen dat registratie plaatsvindt uit oogpunt van acquisitie. Zij willen graag primair advies over het beheer van hun archieven.

Tableau vivant, opgevoerd door leden van de familie Van Randwijck op slot Rossum, z.j. [circa 1910]. Particulier bezit, vrl. inv.nr. 310 (CRPA, coll.nr. 1369; foto Guarda Producties).

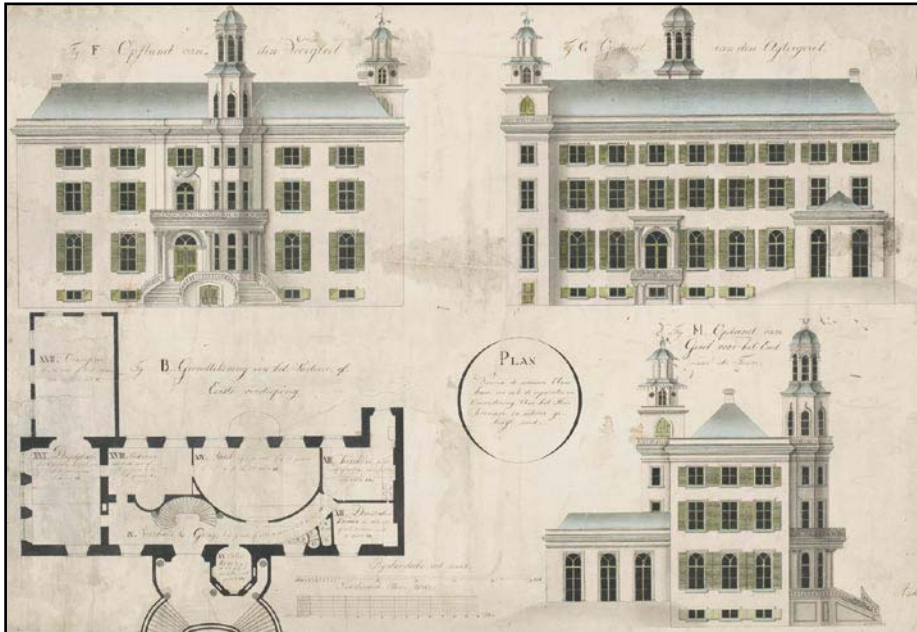
Actieve registratie zal daarom in principe niet gericht moeten zijn op acquisitie, maar op behoud en beschikbaarstelling; acquisitie kan hier wel uit voortvloeien. Ook uit oogpunt van ruimtelijke capaciteit en middelen bij de archiefbeheerende instellingen zelf is dit uitgangspunt voor registratie aan te bevelen. Advisering, nu ook over digitale (onderdelen van) particuliere archieven en digitale duurzaamheid, is onverbreekbaar verbonden met registratie. Bij de inzet van archivistische expertise kan het nieuwe CRPA een coördinerende rol vervullen. Daarvoor is uiteraard actuele archivistische kennis van zaken bij de CRPA-medewerkers een vereiste. Het is de vraag in hoeverre advisering aan particuliere archief eigenaren bij wijze van registratiebonus moet worden gesubsidieerd. Grote bedrijven en instellingen komen hiervoor niet in aanmerking; zij hebben uiteraard ook zelf expertise op het gebied van (digitaal) archiefbeheer in huis en kunnen desgewenst extern maatwerk inkopen. Bij andere particuliere archiefvormers ligt dit moeilijker. Sommige initiatiefnemers van registratieprojecten, zoals het CRVA, hebben hierin een modus gevonden door met succes subsidie voor inventarisatie en restauratie aan te vragen.

5. Registratie en archiefonderzoek. De voortschrijdende technologische ontwikkelingen bieden nu de mogelijkheid tot het decentraal aanleveren van gegevens (op macro- en microniveau) door

Interieur van de machiefabriek 'Twente' van de firma P.M. Duyvis & Co, circa 1920-1930. Archivalia van dit bedrijf zijn als onderdeel van het familiearchief Duyvis via bemiddeling van het CRPA overgedragen aan Gemeentearchief Zaanstad (foto Beeldbank Gemeentearchief Zaanstad).

eigenaren en beheerders van particuliere archieven en door archiefonderzoekers. Het CRPA vervulde destijds een functie als *trait-d'union* tussen archief eigenaren/beheerders en archiefonderzoekers. Deze functie kan opnieuw en nu ook in digitale vorm gestalte krijgen. Onderzoekers kunnen via het nieuwe CRPA informatie over

Niet uitgevoerd plan voor de verbouwing van het huis Sevenaer door architect J. Übbing, 1827 (coll. Gelders Archief, Archieven van de familie Van Nispen, inv.nr. 1773; foto Gelders Archief).

de dikwijls verspreid bewaarde particuliere archieven geïntegreerd doorzoeken.¹³ Archiefonderzoekers (en archiefvormers) kunnen met hun gespecialiseerde kennis op deelgebieden dan wel hun entree bij de doelgroepen een rol spelen bij het nader bepalen en toepassen van de tot nu toe geformuleerde criteria voor registratie.¹⁴ De praktijk wijst overigens uit dat

allereerst, via digitale enquêtering, een indruk moet worden verkregen van de daadwerkelijke inhoud en daarmee van de betekenis van een particulier archief. Zo antwoordde bijvoorbeeld de eigenaar van een metaalbedrijf op de vraag naar de globale inhoud van diens bedrijfsarchief: "Dit is een lege BV, waarin nooit enige activiteit heeft plaatsgevonden!". Over vraagstukken van waardering en selectie zijn discussies gaande op verschillende (inter-)nationale fora, waaronder, om dichtbij huis te blijven, Archief 2.0 en BREED. Deze fora kunnen ook worden

benut voor een verdere discussie over de wenselijkheid en mogelijkheid van een digitaal CRPA ofwel Digitaal Register van Particuliere Archieven (DRPA).¹⁵

* Nouk Ruitenberg is voormalig hoofd van het CRPA. Mieke van Leeuwen-Canneman en Francine Hartman zijn haar toenmalige naaste medewerkers.

Noten

- 1 Het geautomatiseerde BedrijfsArchieven-RegisterNederland (BARN) www.neha.nl/barn wordt evenmin nog bijgehouden, zie: Archiefforum-bericht Eric Hennekam d.d. 12 september 2005, <http://forum.archieven.org/index.php?topic=2483.0>
- 2 Om praktische redenen was het CRF tot 1980 gevestigd in het voormalige Rijksarchief in Utrecht.
- 3 Sinds 1984 kent Nederland in de Wet tot behoud van cultuurbezit in zoverre een wettelijke regeling, dat hiermee uitvoer van cultureel erfgoed – waaronder archieven van uitzonderlijke waarde voor Nederland – kan worden voorkomen. Vanuit de archiefwereld is steeds zeer terughoudend met deze regeling omgegaan, omdat bij overheidsingrijpen de mogelijkheid van schade aan particuliere archieven groot is.
- 4 Meest recente editie: E.P. de Booy en G.M.W. Ruitenberg, *Zorg voor het Familiearchief* (Houten 1995).
- 5 Afgevaardigd in een interkerkelijke archiefcommissie voor de registratie van protestantse kerkelijke en semi-kerkelijke archieven (CPA), waarin uiteindelijk twaalf kerkgenootschappen waren ver-
- 6 tegenwoordigd. De samenwerking met de Oud-Katholieke en Rooms-Katholieke Kerk slaagde ten dele.
- 6 *Richtlijnen voor het beheer van de kerkelijke en semi-kerkelijke archieven* (Houten 1986, tweede druk 1990).
- 7 Deze ambitie werd nadien formeel ondersteund in de *Nota Archiefbeleid* (1985).
- 8 F.C. Hartman, *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archieven van verenigingen en instellingen* (Houten 1995).
- 9 Opgenomen als bijlage in de in noot 10 genoemde *Discussienota*.
- 10 Zie: M. Beekhuis en M.C. van Leeuwen-Canneman, *Discussienota inzake de registratie van particuliere archieven* (Den Haag 1997). Een voorzet voor de hierin verwoorde visie met betrekking tot de registratietaken vormde de *Euroarchieven-gids*, die in 1998 onder auspiciën van het NA/CRPA verscheen.
- 11 Raad voor Cultuur, *Het tekort van het teveel. Over de rijksverantwoordelijkheid voor cultureel erfgoed* (Den Haag 2005). K.J.P.F.M. Jurgens e.a. (red.), *Gewaardeerd Verleden. Bouwstenen voor een nieuwe waarderingmethodiek voor archieven* (Den Haag 2007).
- 12 Cultureel Erfgoed-Decreet (23 mei 2008). Zie over de Archiefbank Vlaanderen: www.archiefbank.be. Een vergelijkend onderzoek naar de wet- en regelgeving met betrekking tot particuliere archieven in het buitenland en naar de afstemming met supranationale wet- en regelgeving op het gebied van cultureel erfgoed verdient aanbeveling. Zie hiervoor onder andere Brian Smith, 'The legal and archival functions of national registers of archives', *Il futuro della memoria. Atti del convegno nazionale di studi sugli archive di famiglie e di persone*, Capri, 9-13 settembre (Rome 1997), 185-192 en de in diens artikel vermelde bronnen.
- 13 Vergelijk Nancy van Asseldonk e.a. (red.), *Cultuur in context. Erfgoeddata in nieuwe samenhang* (Amsterdam 2009).
- 14 Zie hiervoor de in noot 10 genoemde *Discussienota*, 13-16. Vergelijk hetgeen hierover in de in noot 11 genoemde beleidsstukken wordt gesteld.
- 15 Een databank voor het gehele Nationale Geheugen, vervat in particuliere én overheidsarchieven, is wellicht een toekomstige optie. Mogelijk kan www.archiefnet.nl hiervoor de basis vormen.